

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, J. Tumo-Vaižganto g. 4-1, LT-01108 Vilnius, tel. (8 5) 210 7161, faks. (8 5) 210 7160, el. p. info@ekgt.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijai

2019-09-16 Nr. S-189

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS PAGRINDŲ ĮSTATYMO PROJEKTO

Išvadas ir pastabas dėl Kultūros ministerijos parengto Lietuvos Respublikos kultūros politikos pagrindų įstatymo (toliau – Kultūros įstatymas) projekto Etninės kultūros globos taryba (toliau – EKG) buvo pateikusi Kultūros ministerijai 2019-08-19 raštu Nr. S-181 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros pagrindų įstatymo“. Kultūros ministerijos teigimu, 2019 m. rugsėjo 11 d. paskelbtas atnaujintas Kultūros įstatymo projektas buvo pakoreguotas pagal suinteresuotų institucijų pastabas ir pasiūlymus, tačiau į šį atnaujintą Kultūros pagrindų įstatymo projektą (toliau – atnaujintas projektas) esminiai EKG siūlymai nepateko, todėl čia pakartotinai pateikiame ankstesnes EKG išvadas, taip pat pastabas dėl naujų nuostatų atnaujintame projekte.

Minėtame EKG rašte džiaugėmės dėl puikios Kultūros įstatymo preambulės, kurioje kultūra įvardijama kaip Lietuvos valstybės tapatumo ir tęstinumo pagrindas, joje reiškiami pagarba bendruomenių teisėms ir kultūrinį tapatumą, dalyvavimą kultūroje, savirealizaciją ir tradicijų puoselėjimą, pabrėžiama gimtosios kalbos, etninių tradicijų, istorinės atminties ir paveldo reikšmė saugant, kuriant ir puoselėjant lietuvių tautos savitumą pasaulyje. Deja, atnaujintame projekte preambulės tekstas buvo šiek tiek pakeistas – vietoje „lietuvių tautos savitumo“ įrašytas „Lietuvos kultūrinio savitumo“ saugojimas, kūrimas ir puoselėjimas pasaulyje.

Pakartotinai atkreipiame dėmesį, kad Kultūros įstatymo projektas (išskyrus kai kurias dar likusias jo preambulėje nuostatas) eliminuoja dabartiniu metu Lietuvoje galiojančias teises nuostatas dėl etninės kultūros, lietuviškos tautinės tapatybės išsaugojimo bei tęstinumo strateginės svarbos. Tos nuostatos įtvirtintos ne tik Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme, bet ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme. Pastarojo įstatymo 4 straipsnio 3 dalis nustato, kad Vyriausybė, rengdama naujų ir galiojančių įstatymų pakeitimo projektus, jų nuostatas suderina su Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo nuostatomis. Taip pat svarbus šio įstatymo priedėlis „Lietuvos nacionalinio saugumo pagrindai“, kurio skirsnyje „Kultūros politika“ įvardijama valstybės pareiga išsaugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą globojant etninę kultūrą ir vietos tradicijas, remiant užsienio lietuvių bendruomenių pastangas išsaugoti tautinį tapatumą. Į tai Kultūros įstatymo projekte neatsižvelgta: jame iš viso nėra termino *etninė kultūra*, o *tautinis tapatumas*, nors ir įvardytas 3 straipsnyje kaip vienas iš bendrųjų kultūros politikos principų, tačiau tėra deklaracija, kadangi tautiniam tapatumui išsaugoti ir stiprinti nėra numatyta jokių priemonių, net pagrindinių institucijų, kurios būtų atsakingos už jų įgyvendinimą.

Tuo tikslu reikėtų koreguoti Antrąjį skirsnį „Kultūros politikos formavimas, įgyvendinimas ir finansavimas“, papildant jį atskiru straipsniu „Lietuvos valstybės tapatumo, etninių tradicijų tęstinumo ir bendruomenių dalyvavimo kultūroje užtikrinimas“ – šis straipsnis puikiai derėtų šalia jau esamo 9 straipsnio „Tarptautinis bendradarbiavimas kultūros srityje“. Be to, Antrąjį skirsnį reikėtų papildyti nauju straipsniu „Seimui atskaitingų institucijų kompetencija kultūros politikos srityje“, kuriame būtų trumpai apibendrinta ne tik EKG, bet ir Valstybinės kultūros paveldo komisijos bei Valstybinės lietuvių kalbos komisijos kompetencija padedant spręsti klausimus kultūros politikos srityje (apie tai, kad šias institucijas steigia Seimas, 4 straipsnio 7 punkte tik užsiminta). Šis straipsnis galėtų įsiterpti tarp 4 straipsnio, kuriame apibrėžiama Seimo

kompetencija kultūros politikos srityje, ir 5 straipsnio, apibrėžiančio Vyriausybės kompetenciją.

Taip pat siūlome koreguoti Antrojo skirsnio 8 straipsnį „Viešojo administravimo subjektai, įgyvendinantys kultūros politiką“, kurio 1 dalyje išvardytos penkios institucijos (Lietuvos kultūros taryba (toliau – LKT); Lietuvos kultūros institutas; Lietuvos kino centras; Kultūros paveldo departamentas; Žiniasklaidos rėmimo fondas), tačiau tarp jų nėra nė vienos, kuri būtų įpareigota užtikrinti etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo politikos įgyvendinimą. I ši institucijų sąrašą būtina įtraukti Lietuvos nacionalinį kultūros centrą, kuris pagal Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2016 m. rugpjūčio 5 d. įsakymu Nr. ĮV-654 patvirtintų nuostatų 8.1 punktą turi „įgyvendinti valstybės politiką regionų, etninės kultūros, mėgėjų meno, tradicijų tęstinumo ir plėtros, Lietuvos visuomenės ir pasaulio lietuvių kūrybiškumo, kultūros raiškos srityse, rūpintis nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimu, gaivinimu ir tęstinumu“.

Kultūros įstatyme niekur nėra apibrėžtos pagrindinės kultūros sritys, nors 13 straipsnio 2 dalyje nustatoma: „Valstybė pagal valstybės biudžeto galimybes užtikrina pagrindinių kultūros sričių <...> finansavimą iš valstybės biudžeto lėšų“, o terminas *kultūros sritys* nuolat pasikartoja įvairiuose straipsniuose (3, 7, 10, 12, 13, 16, 20 ir kt.). Toks pagrindinių kultūros sričių įvardijimo Kultūros įstatyme vengimas neatitinka teiginio, pateikto jo Aiškinamajame rašte (1 p.): „Kultūros politika apima *inter alia* strateginių kultūros vystymosi sričių (krypčių) nustatymą [pabraukta mūsų], valstybės poreikius ir galimybes atitinkančio kultūros finansavimo modelio parinkimą, priemonių, leidžiančių užtikrinti saviraiškos laisvę, nustatymą“. Siūlytume remtis Estijos pavyzdžiu, kuri svarbiausiame kultūrą reglamentuojančiame teisės akte „Pagrindiniai kultūros politikos principai iki 2020 m.“ aiškiai apibrėžė ne tik pagrindines kultūros sritis, bet ir kiekvienos jų prioritetus (Architektūros; Dizaino; Scenos menų; Filmų kūrybos; Muzikos; Literatūros ir leidybos; Vizualinių menų; Kultūrinės žurnalistikos ir medijų; Kultūrinės įvairovės; Paveldo konservavimo; Muziejų; Bibliotekų; Liaudies kultūros).

Aptariamame Kultūros įstatyme labai trūksta aiškaus kultūros politikos prioritetų nustatymo, nors 8 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad LKT veiklos tikslas – „vadovaujantis kultūros politikos prioritetais sudaryti sąlygas įvairiapusei kultūros ir meno plėtrai bei sklaidai <...>“. Turime pastebėti, kad atskiros kultūros sritys gali turėti specifinius prioritetus, todėl siūlome vadovautis jau minėtu estų pavyzdžiu, kai kiekvienai sričiai nustatomi atskiri prioritetai.

Atkreiptinas dėmesys, kad Kultūros įstatymo projekte visiškai neužsiminta apie nematerialiąsias kultūros paveldo vertybes, nors Lietuva yra ratifikavusi UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvenciją ir įsipareigojusi ją įgyvendinti, yra sudaromas Nematerialaus kultūros paveldo sąvadas (atskirai nuo Kultūros vertybių registro, paminėto Kultūros įstatymo 8 straipsnio 5 dalyje), o kai kurias ypatingos vertės nacionalines nematerialaus kultūros paveldo vertybes skelbia UNESCO. Taigi atitinkamai reikėtų taisyti 14 straipsnį „Nacionalinės reikšmės kultūros vertybės“.

Atnaujintas projektas papildytas skirsniu „Regioninė kultūros politika“, kurio 1 dalyje apibrėžiant regioninės kultūros politikos tikslą paminėtas ir siekis „užtikrinti etnografinių regionų savitumo išsaugojimą“. Tačiau toliau lieka nebeaišku, kas slypi po *regiono* sąvoka, nes 22 straipsnyje „Regioninės kultūros tarybos“ kalbama tik apie apskrityse LKT sudarytas regionines tarybas ir visiškai neužsimenama apie etnografiniuose regionuose EKG T sudarytas regionines tarybas (jos įtvirtintos Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymu). Iš esmės 22 straipsnis daugiau atitinka Lietuvos kultūros tarybos įstatymo paskirtį (reglamentuoti LKT ir jos padalinių veiklą), todėl vengiant dubliavimo siūlome Kultūros įstatyme šio straipsnio atsakyti.

Kitos EKG T pastabos dėl Kultūros įstatymo projekto pateikiamos 2 priede. Siūlome iš esmės tobulinti Kultūros įstatymo projektą.

PRIDEDAMA: Papildomos EKG T pastabos dėl Kultūros politikos pagrindų įstatymo projekto, 2 lapai.

Papildomos EKG T pastabos dėl Kultūros politikos pagrindų įstatymo projekto

Papildomai atkreipiame dėmesį į šiuos Kultūros politikos pagrindų įstatymo projekto trūkumus pastraipsniui.

Pirmojo skirsnio 2 straipsnyje „Pagrindinės šio įstatymo sąvokos“ labai trūksta apibrėžimų, kas yra:

- *Kultūros politika*;
- *Kultūros sritys* (jos minimos toliau 3, 7, 10, 12, 13, 16, 20 straipsniuose);
- *Viešieji visuomenės kultūriniai poreikiai* (jais remiantis apibrėžiama sąvoka *kultūros paslauga*).

Kai kurie 2 straipsnyje pateikti apibrėžimai kelia abejonių:

- *Kultūros paslauga* nepagrįstai apribojama vien menine ar pažintine veikla, kai dalyvavimas kultūroje turėtų būti platesnis – pažintinė veikla dar neužtikrina ištraukimo į kultūrinį vyksmą, o *meno* sąvoka yra siauresnė už *kultūros* (pavyzdžiui, papročių ir tautinės tapatybės puoselėjimas yra kultūros reiškinys, ne vien meno);
- Sąvoka *Nacionalinės reikšmės kultūros vertybės* apima vien į materialiąsias kultūros vertybes, pamirštant nematerialųjį kultūros paveldą, nors Lietuva yra ratifikavusi UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvenciją ir įsipareigojusi ją įgyvendinti, yra sudaromas Nematerialaus kultūros paveldo sąvadas.

2 straipsnio 10 dalyje nurodoma, kad kitos šiame Įstatyme vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos kituose su kultūra susijusiuose įstatymuose, tačiau tarp išvardytų įstatymų liko nepaminėtas Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatymas (jame apibrėžta *tautinio paveldo produkto* sąvoka, kuri paminėta Kultūros įstatymo 6 straipsnio 2 dalies 14 punkte) ir kiti svarbūs įvairias kultūros sritis reglamentuojantys teisės aktai, taip pat UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo konvencija, pateikianti sąvokos *nematerialus kultūros paveldas* išaiškinimą.

6 straipsnio „Ministerijų kompetencija kultūros politikos srityje“ 1 dalyje apibrėžiant Kultūros ministerijos kompetenciją nurodoma, kad ministerija rengia kultūros srities plėtros programą (6 str. 2 punktas). Tačiau lieka neaišku, ar kalbama apie vieną visai kultūros sričiai skirtą plėtros programą, ar apie tam tikrai kultūros sričiai skirtą programą. Tai esminis skirtumas, nes pirmuoju atveju tai būtų labai svarbus kultūros politikos dėmuo ir Kultūros įstatyme būtina atskiru straipsniu reglamentuoti bendrosios kultūros srities plėtros programos parengimą bei įgyvendinimą. Atkreipiame dėmesį, kad dabartiniu metu Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 8 straipsnio 1 dalis nustato: „Etninės kultūros globos taryba inicijuoja ir padeda Vyriausybei parengti etninės kultūros plėtros valstybinę programą bei koordinuoti jos įgyvendinimą“.

12 straipsnyje „Patariamiosios kultūros sričių tarybos“ trūksta aiškumo, kad tos patariamiosios tarybos sudaromos būtent prie Kultūros ministerijos. Praverstų aiškiau apibrėžti, koks būtų Kultūros ministerijos santykis su Seimui atskaitingomis ekspertinėmis kultūros

172

institucijomis (pavyzdžiui, koks bus santykis tarp Kultūros ministerijos sudarytos Etninės kultūros tarybos ir Seimui atskaitingos EKG).

13 straipsnio „Kultūros finansavimo šaltiniai ir kultūros finansavimo skatinimas“ 2 dalyje kalbama tik apie kultūros įstaigų finansavimą ir visiškai neužsimenama apie valstybės paramą nevyriausybinėms kultūros organizacijoms, kai daugelyje Europos šalių yra užtikrinamas finansavimas pagrindinėms tam tikrą kultūros sritį atstovaujančioms NVO, kad šios organizacijos būtų pajėgios išsilaikyti ir pilnavertiškai bendradarbiauti formuojant ir įgyvendinant kultūros politiką (geras pavyzdys – Estijos patirtis).

15 straipsnio „Kultūros įstaigų sistema“ 1 dalyje nurodoma, kad kultūros įstaigų sistema sudaro tik tos kultūros įstaigos, kurių savininkė yra valstybė arba savivaldybės, taip pat dar įvardijami „kiti kultūros paslaugų teikėjai“. Manytume, kad šioje sistemoje būtina aiškiai įvardyti ir NVO, kadangi šio sektoriaus įnašas į bendrą kultūros lauką yra tikrai svarbus. Atkreipiame dėmesį, kad Kultūros įstatymo 2 straipsnyje pateiktas sąvokos *kultūros įstaiga* apibrėžimas nurodo, kad tai yra bet kokios teisinės formos juridinis asmuo, teikiantis kultūros paslaugas, todėl tikėtina, kad tai gali būti ir NVO. Todėl siūlome papildyti 15 straipsnio 1 dalį punktu „kultūros įstaiga, turinti nevyriausybinės organizacijos statusą“. Tuo labiau, kad nevyriausybinės organizacijos gali svariai prisidėti prie Kultūros įstatymo projekto 15 straipsnio 2 dalyje apibrėžto kultūros įstaigų sistemos tikslo įgyvendinimo – būtent NVO ypač sėkmingai skatina asmenų kūrybinę ir kultūrinę raišką bei dalyvavimą kultūros veiklose.

17 straipsnyje „Kompetencijų centrai“ trūksta aiškumo, kokiais kriterijais remiantis būtų pripažįstamos tokių centrų kompetencijos, kaip tokie centrai pasiskirstys kompetencijomis pagal atskiras kultūros sritis. Susidaro įspūdis, kad paliekama daug laisvės laisvai interpretuoti kompetencijų centro statuso suteikimo galimybes, nors toks statusas gerokai išplėstų tų institucijų galias ir netgi leistų formuoti vieningus rekomendacinius kultūros įstaigų teikiamų kultūros paslaugų kriterijus (17 str. 3 dalies 2 punktas).

18 straipsnyje „Nevyriausybinių organizacijų funkcijos įgyvendinant kultūros politiką“ įvardyta NVO teisė steigti paramos fondus, premijas, apdovanojimus ir teikti kitokią paramą (18 str. 2 d. 4 p.), tačiau visame Kultūros įstatyme net neužsiminta apie nevyriausybinių organizacijų teisę pačioms gauti paramą iš valstybės savo funkcijų įgyvendinimui. Tokia nuostata ne tiek skatintų, kiek žlugdytų NVO iniciatyvas kultūros srityje.

20 straipsnio „Kultūros ir meno premijos“ 4 dalyje per siaurai traktuojama, už kokius nuopelnus galėtų būti skiriamos Vyriausybės premijos – vien už „novatoriškus ir originalius kūrybos procesus ir (ar) jo metu tarptautiniu ar nacionaliniu mastu pasiektus rezultatus“. Šį nuopelnų sąrašą būtina papildyti, sudarant galimybes gauti Vyriausybės premijas ir už išliekamąją vertę turinčių nacionalinių kultūros vertybių (tame tarpe nematerialaus kultūros paveldo) išsaugojimą bei kitas kultūrinės veiklas, atitinkančias šio įstatymo preambulėje įvardytas nuostatas.